

จริยธรรมของบัณฑิต

หนังสือที่ท่านพุทธทาสให้คำตอบชัดเจนว่าบัณฑิตควรดำเนินชีวิตอย่างไร

ที่ระลึก

งานพิธีรับพระราชทานปริญญาบัตร

ประจำปีการศึกษา ๒๕๔๕

...แด่...

บัณฑิต • มหาบัณฑิต • ดุษฎีบัณฑิต

แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วันที่ ๑๘ - ๑๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๔๕

จริยธรรมของบัณฑิต

บัณฑิตควรดำเนินชีวิตอย่างไร?

พระธรรมเทศนา โดย

พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ)

คณะผู้จัดทำ

- ชื่อหนังสือ : จริยธรรมของบัณฑิต
- หน่วยรับผิดชอบดำเนินงาน : ชมรมวรรณศิลป์ แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ที่ปรึกษา : ดร.จิรวัฒน์ วีรังกร (หัวหน้าฝ่ายกิจกรรมนิสิต)
  อ.อุ่นกัง แซ่ลิ้ม (อาจารย์ที่ปรึกษาชมรมวรรณศิลป์)
- คณะทำงาน : น.ส.วรรณสิชล แก้ววิมล
  น.ส.วิลาสินี บุญเวียง
  น.ส.พิมพ์ทอง สืบหล้า
- ขอขอบพระคุณ
  - กองกิจการนิสิต
  - กองกลาง
  - สำนักงานอธิการบดี
  - มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- จำนวนพิมพ์ : ๗,๐๐๐ เล่ม
- ปีที่จัดพิมพ์ : พุทธศักราช ๒๕๔๕

คำนำ

พระพุทธเจ้าตรัสว่า "บัณฑิต ผู้มีความเพียร ไม่พึงนอนมาก พึงเสพธรรมเป็นเครื่องตื่น พึงละความเกียจคร้าน มายา การเล่น และเมถุนพร้อมเครื่องประดับเสีย"

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) เป็นผู้ที่ทรงไว้ซึ่งคุณความดีนานัปการ มีศีลาจารวัตรและปฏิทา เป็นที่เลื่อมใสและเคารพนับถือของบุคคลทั่วไป ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ผลงานในทางวิชาการของท่านมีอยู่เป็นจำนวนมาก หนังสือจริยธรรมของบัณฑิตนี้ เปรียบเสมือนคู่มือในการแนะแนวทางการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขให้สมกับเป็นบัณฑิตที่แท้จริง ซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุได้บรรยายด้วยภาษาที่กะทัดรัด ชัดเจน เข้าใจง่าย หากแต่ให้คุณค่าและสาระประโยชน์เอนกอนันต์ยิ่ง

ในวาระที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครบรอบ ๖๐ ปี และในงานพิธีรับพระราชทานปริญญาบัตร ประจำปีการศึกษา ๒๕๔๕ ชมรมวรรณศิลป์ ในนาม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จึงได้จัดพิมพ์หนังสือ "จริยธรรมของบัณฑิต" เพื่อเผยแพร่คำสอนและบูชาพระคุณของท่านอาจารย์ขึ้น เป็นธรรมบรรณาการในการดำเนินชีวิตแก่บัณฑิต นิสิต นักศึกษาและประชาชน ด้วยหวังว่าจักได้ช่วยกันสร้างสรรค์สังคมให้ยั่งยืน โดยสืบเจตนารมณ์ที่ดีของสังคม เพื่อความคงอยู่ ความเจริญ และความเป็นอารยะของชาติ ให้สมดังปรัชญาของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์สืบไป

ด้วยความสุจริต หวังดี

ชมรมวรรณศิลป์ แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญ

- *เหล่าบัณฑิต...*

  ย่อมไม่ประกอบบาปกรรม เพราะเห็นแก่สุขส่วนตัว

  แม้จะกระทบกับความทุกข์เข็ญ

  แม้จะผิดพลาดไป ก็สงบนิ่งอยู่

  ไม่ยอมละทิ้งคุณธรรม

  เพราะความชอบและความชัง.

- *คนที่มีความรู้ มีปัญญา เป็นพหูสูต*
  คิดเหตุผลได้มาก เขาไม่ร้องไห้กันดอก
  การที่บัณฑิตชนช่วยบรรเทาความเศร้าให้แก่คนอื่นได้
  นั่นแหละ...จัดเป็นประทีปส่องทางให้คนอื่นอย่างเยี่ยมยอด

มหาสุตโสมชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๙๑๑

จริยธรรมของบัณฑิต

บัณฑิตควรดำเนินชีวิตอย่างไร?

ท่านนักศึกษา ครูอาจารย์ และผู้สนใจในธรรมทั้งหลาย

ก่อนอื่นทั้งหมด ขอแสดงความยินดี ในการมาของท่านทั้งหลายสู่สถานที่นี้ ในสถานที่อย่างนี้ คือ ในลักษณะที่เป็นการแสวงหาธรรมะเพื่อเป็นเครื่องปฏิบัติ เพื่อความดับทุกข์ เพื่อเป็นหน้าที่ของสิ่งมีชีวิต ท่านกำหนดให้บรรยายในหัวข้อว่า "บัณฑิตดำเนินชีวิตอย่างไร?" นี่ก็เป็นเรื่องเดียวกับการดำเนินชีวิต

"หน้าที่" ธรรมะก็บอกแล้วว่า หน้าที่นี้ก็เป็นสิ่งที่ต้องทราบไว้ให้ชัดเจนว่า คำว่า "ธรรมะ" นี้ แปลว่า "หน้าที่" เรามาแสวงหาหน้าที่ รู้เรื่องหน้าที่และจะต้องทำหน้าที่ เดี๋ยวนี้ก็มานั่ง

กันอยู่กลางดิน เพื่อฟังธรรมะ ซึ่งขอให้ได้ประโยชน์อะไรมากไปกว่านั้น คือ มากไปกว่าการฟัง แต่ให้ได้รับประโยชน์เป็นความรู้สึกในทางจิตใจด้วย

แผ่นดิน : ธรรมะ : ธรรมชาติ

การฟังกลางดิน มีความหมาย มันเข้ากันได้กับข้อที่ว่า **ธรรมะเปรียบเสมือนแผ่นดิน** คือธรรมะเป็นที่ตั้ง ที่อาศัยแห่งชีวิต เช่นเดียวกับแผ่นดินซึ่งเป็นที่ตั้ง ที่อาศัยแห่งสิ่งมีชีวิต แต่เป็นคนละชีวิต ชีวิตทางวัตถุเห็นอยู่บนแผ่นดิน เป็นที่ตั้งที่อาศัยของสัตว์ ของต้นไม้ต้นไร่ ของสัตว์เดรัจฉาน ของคน ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งมีชีวิต นี่แผ่นดินโดยวัตถุ

ธรรมะ : ที่ตั้งทางจิตใจของสิ่งมีชีวิต

แผ่นดินทางจิตใจก็มีธรรมะเป็นที่ตั้ง เป็นที่อาศัยของจิตใจ คนหนึ่งก็ถือว่ามีจิตใจดวงหนึ่ง กี่ล้านๆคนก็แล้วแต่ **ธรรมะจึงเปรียบเหมือนแผ่นดิน เป็นที่ตั้ง ที่อาศัย ของ**

จิตใจเหล่านั้น เพราะฉะนั้น ขอให้รู้จักธรรมะเป็นการล่วงหน้า โดยพื้นฐานทั่วไป ว่าเป็นที่ตั้ง ที่อาศัยแห่งสิ่งที่มีชีวิต

เดี๋ยวนี้เรานั่งกลางดิน ร่างกายก็นั่งกลางดิน โดยจิตใจก็ขอให้เป็นการนั่งกลางดิน โดยความหมายที่พิเศษออกไป คือ ทุกคนจะต้องทราบว่า พระพุทธเจ้านั้น ประสูติกลางดิน เมื่อตรัสรู้ก็นั่งกลางดิน เมื่อสอนก็นั่งกลางดิน อยู่กลางดิน สอนกลางดินกันโดยมาก จนเกือบจะกล่าวได้ว่า พระไตรปิฎกเกิดกลางดิน ที่อยู่ที่อาศัยของพระพุทธเจ้าก็พื้นดิน ไม่ได้อยู่เรือนหลายชั้น หรือกุฏิหลายชั้น ไปดูได้...มีซากโบราณสถานอยู่ที่ประเทศอินเดีย ในที่สุดท่านก็นิพพาน หรือเรียกกันว่าตายทางร่างกาย...ก็นิพพานกลางดิน

ทีนี้ลองทำความรู้จักเกี่ยวกับข้อนี้ดูว่า ประสูติกลางดิน ตรัสรู้กลางดิน สอนกลางดิน อยู่กลางดิน ตายกลางดิน ต้องให้ความหมายแก่คำว่าแผ่นดินให้มากถึงขนาดนี้ เป็นที่นั่ง ที่นอน เป็นที่นิพพานของพระพุทธเจ้า นี้ความหมายสูงเกินไปกว่าแผ่นดินธรรมดา เราควรมีความรู้สึกทางจิตใจเพิ่มขึ้นว่า ขณะนี้เราได้มานั่งอยู่บนที่นั่ง ที่นอน ที่อาศัยของพระพุทธเจ้า มันก็ควรจะได้อะไร ได้รู้อะไร ได้รับอะไร ให้มากที่สุด โดยทาง

จิตใจนั้นก็เรียกว่าเป็นการระลึกถึงพระพุทธเจ้า พวกเรามานั่งกลางดินคงจะมีโอกาสที่จะรู้สึกได้ง่าย โดยธรรมะในใจดังข้อที่กล่าวมาแล้วว่า พระพุทธองค์ประสูติกลางดิน ตรัสรู้กลางดิน สอนกลางดิน ตายกลางดิน เราจึงควรจะพอใจในแผ่นดิน และมีความรู้สึกนี้ ติดไปด้วยในจิตใจของเรา

คนที่เขาอยู่กันตามธรรมดา อยู่บนบ้านบนเรือน อยู่โรงเรียน อยู่ในตึกเรียน อยู่ในที่ต่างๆ ไม่ได้นั่งกลางดินอย่างนี้ มันก็มีภาวะอย่างหนึ่ง สำหรับเราที่อยู่กลางดิน เดี๋ยวนี้จิตใจมันก็มีภาวะอย่างหนึ่ง เราต้องใคร่ครวญดูให้ดีว่า ภาวะข้างไหนมันจะเหมาะที่จะขูดเกลาอำนาจให้หมดจากตัวของเราได้เป็นอย่างดี แผ่นดินมีความหมายอย่างนี้ ขอให้ทำความรู้สึกเอาประโยชน์ขั้นต้นให้ได้ก่อน

ได้มานั่งในที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นที่นั่งที่นอนของพระศาสดา รู้สึกเป็นเกียรติที่สุด รู้สึกว่าศักดิ์สิทธิ์ มีความศักดิ์สิทธิ์ เราได้พูดคุยกันบนดินเหมือนกัน พูดสัญญาอะไรกันในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งไม่ควรจะลืม ซึ่งจะต้องรักษาเอาไว้ รักษาคำพูด รักษาอะไรเหล่านี้ไว้ให้ดีที่สุด ให้สมกับว่าพูดกันในที่อันศักดิ์สิทธิ์ ท่านทั้งหลายทำใจกันอย่างนี้ ให้สำเร็จประโยชน์อย่างนี้ เป็นการวาง

รากฐานในเบื้องต้น เป็นเรื่องของศรัทธาที่มั่นคง จะช่วยให้จิตใจเข้มแข็ง เข้มแข็งต่อสู้สิ่งที่มารบกวน ต่อสู้กับกิเลสที่มายั่วให้ทำอะไรที่ไม่น่าดู มันก็จะเบียดเบียนได้ยาก เพราะเรามีจิตใจที่เข้มแข็ง ไม่หวั่นไหวต่อกิเลส เราก็จะชนะกิเลสได้ง่าย เป็นเรื่องทางจิตใจ ซึ่งอาจจะไม่มีในหลักสูตรที่ให้เรียน ให้สอน แต่มันเป็นเรื่องทางจิตใจที่มีอยู่ตามธรรมชาติ นี่ก็เป็นเรื่องสำคัญที่เราจะต้องรู้ จะต้องใช้ให้เป็นประโยชน์ให้ได้ คือสิ่งที่เรียกว่าชีวิตที่มีมาหรือได้มาที่นี่ จะต้องให้เป็นประโยชน์ จะต้องให้ได้รับประโยชน์ ให้ดีที่สุด ให้มากที่สุด เท่าที่จะทำได้ เป็นอันว่าเราพร้อมที่จะพูดกันในเรื่องที่กำหนดไว้ เรื่องที่ว่า บัณฑิตควรดำเนินชีวิตอย่างไร?

ความหมายของบัณฑิต

คำว่า "บัณฑิต" เป็นคำที่เก่าแก่ที่พบในวรรณกรรมวรรณคดีของอินเดีย ในธรรมะเก่าแก่ ผู้มีปัญญาในการดำเนินชีวิต เรียกว่าบัณฑิต ฉะนั้น คำว่า "บัณฑิต" ก็หมายความว่า "ผู้มีความรู้เป็นเครื่องดำเนินชีวิต" ถ้าอย่างทางโลกธรรมดาที่มา

ใช้กันในภาษาไทยเป็นบัณฑิตนั้น บัณฑิตนี้ จบวิชานั้น แขนงนั้น แขนงนี้ แล้วก็เรียกว่าเป็นบัณฑิตในแขนงนั้น แขนงนี้ แต่มีความหมายไกลกันลิบกับพุทธศาสนา

ความหมายในทางพุทธศาสนาโดยเฉพาะคำนี้ หมายถึงมีความรู้เรื่องดับทุกข์โดยสิ้นเชิง ดับทุกข์ในชีวิตได้โดยสิ้นเชิงเป็นบัณฑิต ไม่ใช่เรียนรู้โดยเฉพาะวิชา เป็นบัณฑิตในทางวิทยาศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ เกษตรศาสตร์ อะไรก็แล้วแต่เฉพาะอย่าง และก็รู้ในแขนงนั้นโดยเฉพาะเป็นส่วนใหญ่เพื่อหากิน ประกอบอาชีพเป็นเครื่องมือ ประกอบอาชีพซึ่งยังไม่สามารถดับทุกข์ได้ ให้รวมกันทุกวิชาที่สอนกันอยู่ในโลกรวมกันทุกวิชาของบัณฑิต ทุกๆอย่างของบัณฑิต มันก็ยังไม่ดับทุกข์

ปริญญาในพระพุทธศาสนา

คำว่า “ปริญญา” ปริญญานี้ไม่ใช่ของใหม่ เป็นคำที่มีอยู่ในพระคำภีร์ สุภาษิต พุทธวจนะ พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงมาตั้งแต่สองพันปีแล้ว แต่ว่าตัวปริญญานี้มันต่างกันหน่อย ไอ้เรามัน

ปริญญาแผ่นกระดาษ เพื่อให้รู้ว่าเรียนอะไร จบอะไร เขียนรับรองไว้ นี่แหละเป็นปริญญาที่มีความรู้ตามที่กะเกณฑ์ไว้ให้ สาขาหนึ่งๆ ก็มีปริญญาสาขานั้นๆ

ส่วน "ปริญญา" ของพระพุทธเจ้าในพุทธศาสนานั้น หมายถึง ความสิ้นราคะ สิ้นโทสะ สิ้นโมหะ สิ้นกิเลส สิ้นทุกอย่าง สิ้นราคะ สิ้นโทสะ สิ้นโมหะ ปริญญามีอยู่สาม มันเป็นปริญญาที่สูงสุด ที่สุดท้ายที่จะดับทุกข์ได้แหละจะหมดเรื่อง ถ้าคนเราละราคะ โทสะ โมหะ ไปได้หมด มันไม่มีเรื่องต้องทำต่อไปแล้ว นี้คือปริญญาของพระพุทธเจ้าที่มีอยู่ ใช้อยู่ในศาสนาอินเดีย

คำนี้นี่นำมาใช้ในประเทศไทยเรียกชื่ออยู่ สัญลักษณ์เป็นเครื่องรับรองว่า คนนี้ได้เรียนความรู้แขนงนี้ถึงที่สุด มีปริญญาในแขนงนี้ นั่นมันต่างกันเท่าไหร่ ก็ขอให้เราใคร่ครวญดู มันต่างกันมากโดยขนาดใหญ่เล็กกว่ากันมาก ต่างกันมากโดยระดับสูงต่ำกว่ากันมาก...ต่างกัน มีประโยชน์ต่างกันมาก มีปริญญาในโลก ของชาวโลก ก็อย่างที่รู้ๆกันอยู่แล้ว คือยังไม่สิ้นกิเลส ยังไม่สิ้นราคะ โทสะ โมหะ ยังดับทุกข์ไม่ได้

ถ้าปริญญาในทางพุทธศาสนาแล้ว มันสิ้นกิเลส ดับทุกข์ทั้งปวงได้ ไม่มีความทุกข์เหลืออยู่ ไม่มีปัญหาเหลืออยู่ต่อไป มันเป็นมนุษย์เหนือปัญหา เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นมนุษย์ที่เต็มความเป็นมนุษย์ มีความเต็มแห่งความเป็นมนุษย์ นี่เป็นปริญญา

บัณฑิต : ผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา

จากนี้จะเห็นได้ว่า ความเป็นบัณฑิต คือผู้ดำเนินชีวิตต่อไปจนกว่าจะได้รับปริญญา ผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา เรียกว่าบัณฑิต ดำเนินชีวิตด้วยความโง่เขลา หลับหูหลับตามันก็ไม่ใช่บัณฑิตในที่นี้ มันเป็นในความหมายอื่น มิฉะนั้นเราเรียนปริญญาอันหนึ่งแล้วไปทำงานหาเงินมากๆ แล้วก็สนุกเต็มที่ เริงรมย์กันเต็มที่ อะไรกันเต็มที่ อย่างนี้ไม่ใช่การดำเนินชีวิตด้วยปัญญา แต่ชีวิตนั้นดำเนินชีวิตด้วยความโลภ ด้วยโมหะ ด้วยอะไรก็แล้วแต่มันต่างกันอยู่นิดเดียวตรงนี้แหละ

ถ้าเราจะเป็นบัณฑิตทางพุทธศาสนา จงตระเตรียมปรับปรุงการดำเนินชีวิตให้เป็นไปเพื่อความดับทุกข์โดยตรง วันคืน

ล่วงๆไป มีการดับทุกข์ลดลงมาให้เป็นความหมายธรรมดา มันก็ลดได้เพียงว่า บัณฑิตนั้นก็คือผู้ดำเนินประโยชน์กิจด้วยปัญญา ที่ทำการงาน ทำหน้าที่ ทำอะไรต่างๆในชีวิต ทำด้วยปัญญา คนธรรมดาทำด้วยโมหะ ทำด้วยกิเลส ทำด้วยตัณหา ทำด้วยอุปาทาน และก็คิดว่าปัญญา ปัญญา ที่จริงมันไม่ใช่ ถ้าเป็นปัญญาจริงๆ มองเห็นความทุกข์ ต้องการดับทุกข์ และก็ทำสิ่งต่างๆไปด้วยความหวัง อย่างนั้นดำเนินประโยชน์กิจด้วยปัญญา

เดี๋ยวนี้เรายังดำเนินประโยชน์กิจด้วยความโกรธ ด้วยตัณหา ด้วยอุปาทาน ถึงเราจะเรียนจบบัณฑิต หรือได้งานทำดี ได้เงินเดือนมาก สนุกกันใหญ่ อย่างนี้ไม่ใช่ดำเนินประโยชน์กิจด้วยปัญญา เพราะมันยังเป็นความโง่อยู่ เรียกว่าเตรียมตัวตั้งแต่จะเป็นทาสของกิเลส เป็นบ่าวของกิเลสอย่างใหญ่โตเลย อุตส่าห์เรียนกันมามากมาย ถ้าได้เงินมาใช้ซื้อเหยื่อให้แก่กิเลสตลอดเวลา อย่างนี้ ไม่ใช่ดำเนินประโยชน์กิจด้วยปัญญา ขอให้เข้าใจด้วย ถ้ามันรู้ตลอดเวลาว่า ความทุกข์มันเป็นอย่างนั้น เราดับทุกข์กันได้อย่างนั้น และเรียนความดับทุกข์นั้นตลอดเวลา นี้เรียกว่า ดำเนินประโยชน์กิจด้วยปัญญา

เอาล่ะ มาพูดเรื่องของคนธรรมดาสามัญ ที่จะดำเนิน

ประโยชน์กิจด้วยปัญญา ก็หมายความว่าคนนั้นมันรู้ว่าเกิดมาทำไม เกิดมาเผชิญกับปัญหา ทุกข์ สิ่งเลวร้ายในโลกที่เราต้องการจะเอาชนะสิ่งเหล่านั้น ต้องการถึงจุดสูงสุดของการเป็นมนุษย์ อุตส่าห์เรียนๆๆ อย่างนี้เรียกว่า การดำเนินกิจด้วยปัญญา เราเรียนเพื่อความเป็น เรียนเพื่อความเป็นมนุษย์ เรียนเพื่อความเป็นมนุษย์ที่เต็ม เรียกว่า ในชีวิตของเขาดำเนินประโยชน์กิจมาด้วยปัญญา

แต่การดำเนินชีวิตที่ว่าจะหาเงินให้ได้มาก ให้สนุกสนาน ให้อร่อย เป็นการหาเหยื่อให้กิเลส ให้วิจิตรพิสดารยิ่งๆขึ้นไป อย่างที่หวังกันอยู่นั้นแหละ เป็นโมหะ เป็นตัณหา เป็นอุปาทาน ความคิดอย่างนี้ การดำรงชีวิตอย่างนี้ ไม่เรียกว่าการดำเนินประโยชน์กิจด้วยปัญญา ถ้าถึงขั้นใช้ประโยชน์กิจด้วยปัญญา ปัญญาอย่างโลก อย่างปุถุชน ปัญญาอย่างที่ว่าเป็นทาสของกิเลส

ชนิดของความสุขในการดำเนินชีวิต

ฉะนั้น ขอให้ทราบเสียเลยว่า ความสุขมีอยู่ ๒ ชนิด เราต้องการความสุขชนิดไหน กำลังเสวยความสุขชนิดไหนอยู่

ขอให้พิจารณาดูให้ดีๆ ความสุขในการดำเนินชีวิตนั้น มันมีอยู่ ๒ ชนิด

ความสุขที่พ่ายแพ้ต่ออำนาจของกิเลส

ชนิดที่ ๑ มีความสุข เพราะได้รับใช้กิเลส หาเหยื่อมาให้กิเลส เขาเรียกความสุขที่มีเหยื่อ ความสุขที่กินเหยื่อ ที่มีเหยื่อให้เอร็ดอร่อย ให้สนุกสนาน ทั้ง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ความสุขอย่างนี้ เรียกว่า **เป็นความสุขที่พ่ายแพ้กิเลส**

ความสุขที่อยู่เหนืออำนาจกิเลสทั้งปวง

ชนิดที่ ๒ มีความสุขอยู่อีกชนิดหนึ่งซึ่งตรงกันข้าม ไม่มีกิเลส ไม่มีกิเลสด้วยประการทั้งปวง มันเป็นความสุขที่สะอาด ที่สูงสุด ไม่มีความครอบงำของสิ่งทั้งปวง เรียกว่า **ความสุขชนะและเหนือกิเลส**

มันมีอยู่สองอย่างเท่านั้น ความสุขอันแรกที่เรียกกันง่ายคือกิเลส ได้เหยื่อสนุกและเป็นสุข กิเลสได้เหยื่อเป็นสุข นี่คือสุขของกิเลส อย่างที่ ๒ ไม่มีกิเลส เอากิเลสออกไปเหลือแต่

สติปัญญาล้วนๆ ไม่มีความทุกข์ จัดเป็นความสุขที่ไม่มีกิเลส ความสุขที่ไม่เป็นทาสของกิเลส เป็นอยู่ด้วยปัญญา ถ้าเรามีความสุขชนิดที่ไม่เป็นทาสของกิเลส สุขชนิดที่เป็นนายเหนือเหยื่อของกิเลส ระวัง! เมื่อเราเรียนจบ ไม่ทันไรก็ได้เรียนจบ ไม่ทันไรก็ได้งานทำ และก็ได้เงินมา จะไปหาความสุขชนิดไหน หาความสุขชนิดที่มันเป็นทาสของกิเลส หรือเป็นนายของกิเลส เป็นสิ่งที่ควรจะคิดกันไว้ได้แล้ว

ทีนี้ด้วยเหตุที่ว่า ไอ้ความสุขที่เป็นทาสของกิเลสนั้นเอร็ดอร่อย มันถูกกับกิเลส เดี๋ยวนี้เราเป็นคนถูกกับกิเลส มีกิเลสเป็นเจ้าเรือน มีกิเลสเป็นพระเจ้า คุณก็จะมีกิเลสเป็นพระเจ้าอยู่เหนือหัว ทำอะไรเป็นไปตามอำนาจของกิเลสทั้งนั้น

แนวทางการดำเนินชีวิตให้สมกับเป็นบัณฑิต

ดังนั้น เราต้องการความสุขที่ไม่ตกเป็นทาสของกิเลส โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือตามอารมณ์ ถ้าเรามีความรู้เรื่องนี้อย่างถูกต้อง เราก็ไม่อยากจะเป็นอย่างนั้น เราเกลียด เราขยะแขยง เราละอาย เราต้องการอิสระเหนือสิ่งเหล่านั้น ไม่ไปลุ่มหลงกับความสุข หลงกับความสนุกสนานเอร็ดอร่อยทางเนื้อ ทางหนัง

อย่างที่กำลังเป็นปัญหาอยู่ทั่วไป นี้เป็นเรื่องที่ต้องใคร่ครวญดูว่าเราจะดำเนินชีวิตอย่างไรจึงจะเป็นบัณฑิต

ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา

การดำเนินชีวิตชนิดที่ตกเป็นทาสของกิเลส และเป็นปุถุชน คนโง่ การดำเนินชีวิต ถ้าเราเอาชนะกิเลสนั้นจึงจะอยู่เหนือกิเลส ดำเนินกิจประโยชน์ด้วยปัญญา เป็นบัณฑิตดำเนินประโยชน์กิจด้วยปัญญา ไม่ใช่ว่าจะต้องไม่รู้เรื่องกามารมณ์... ไม่รู้เรื่องอะไร คนรู้อย่างถูกต้องมันไม่ลุ่มหลง เดี๋ยวหลง ปุถุชนคนโง่มันลุ่มหลงความเอร็ดอร่อย ความยั่วยวนของกิเลส ของกามารมณ์ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เป็นบัณฑิตไม่ใช่ว่าจะพ้นไปจากสิ่งเหล่านี้ มันก็ผ่านสิ่งเหล่านี้ แต่มันก็ผ่านด้วยสติปัญญามันไม่ลุ่มหลงในเรื่องเหล่านี้ด้วยความโง่ มันจึงเรียกว่าเป็นบัณฑิต บัณฑิต...จะประสงค์ความสืบพันธุ์ด้วยความบริสุทธิ์ แต่ไม่ลุ่มหลงเหยื่อทางเพศ ทางรส ทางสัมผัส ทางโง่เขลา มันก็ได้ ถึงแม้จะได้ผ่านสิ่งเหล่านั้น แต่ก็ผ่านไปด้วยความรู้สึกว่าสิ่งนั้นคืออะไร ไม่ใช่ว่าบัณฑิตจะไม่รู้เรื่องกามารมณ์ ไม่รู้เรื่องอะไรเสียเลย มันรู้เรื่องและก็ผ่านไป แต่มันผ่านไปด้วยสติปัญญา

ไม่ตกเป็นทาส เป็นบ่าว เป็นที่รับใช้ของกิเลส ชีวิตมันต่างกันอย่างนี้ ชีวิตปุถุชนคนโง่มันเป็นอย่างนี้ ก้มหัวเป็นทาสของกิเลส เหตุของอารมณ์แห่งกิเลส

ดำเนินชีวิตแบบผู้อยู่เหนือโลก

แต่หากเป็นบัณฑิตมันไม่เป็นอย่างนั้น มันอยู่เหนือ มันมีความรู้สึกเหนือ หรือเรียกว่า "เหนือโลก" คำว่าเหนือโลกช่วยให้เข้าใจเสียหน่อยให้ถูกต้อง เพราะเข้าใจกันผิดๆอยู่ เข้าใจว่าขึ้นไปอยู่เหนือโลก เหนือสูญญากาศกันบ้าง คำว่า เหนือโลก ไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น คำว่าเหนือโลกทางศาสนาไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น

"เหนือโลก" ทางศาสนาหมายความว่า อะไรๆในโลกมันมาทำให้คนนี้เป็นทุกข์ไม่ได้ อะไรๆก็ตามที่มีอยู่ในโลก อะไรก็ตามมันมาบีบบังคับหัวใจของบุคคลนั้นให้เป็นทุกข์ไม่ได้ นั่นแหละเรียกว่า เหนือโลก

ถ้าคนอยู่ใต้โลก อะไรทุกอย่างก็มาบีบบังคับให้เป็นทุกข์ ทุกข์อย่างดิ้นรน กระวนกระวาย ขึ้นๆลงๆ ยินดียินร้าย

หัวเราะ ร้องไห้ อย่างนี้เรียกว่า แพ้แก่โลก ไปอยู่ใต้โลก เดี๋ยวหัวเราะ เดี๋ยวร้องไห้เหมือนคนบ้า ไม่อยู่เหนือโลกอะไรจะเข้ามา ...โง่ ก็เท่านั้นเอง มันควรจะกิน จะใช้ ควรจะมี ควรจะทำไป ไม่ควรจะสนใจ หรือเกี่ยวข้องด้วย ก็ไม่มีอะไรจะให้ครอบงำจิตใจให้เป็นทุกข์

คำว่า "โลก" โลกนี้ไม่มีอะไรมากไปกว่าสิ่งที่เข้ามาทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของอย่างนี้เราทำให้ดีด้วยการศึกษา แม่บทของการศึกษา ศึกษาธรรมะ เรามีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มีทุกอย่างเป็นเครื่องรับสัมผัสรับรู้สิ่งที่มากระทบ อันบรรดาสิ่งที่เข้ามากระทบ มันไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น มันเป็นอย่างนี้ เรื่องที่เข้ามาทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวหนัง และเข้ามาทางจิตใจทุกอย่างหมด เมื่อรวมกันเรียกว่า โลก...โลก... โลก ถ้าสิ่งไหนที่ครอบงำเรา ทำให้เราเป็นทุกข์ติดจมอยู่ในสิ่งนี้ ที่เรียกว่า พ่ายแพ้แก่โลก จมอยู่ใต้โลก จมอยู่ในโลก

ถ้าสิ่งเหล่านี้ไม่มาทำให้เป็นทุกข์ เราก็ชนะมันได้ เราอยู่เหนือโลก เหนือประการทั้งปวง อะไรๆจะเข้ามาทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่างไรก็ไม่ทำให้เราพ่ายแพ้ คือ ไม่หลงใหล ไม่หลงรัก ไม่หลงเกลียด ไม่ไปหัวเราะ ร้องไห้ กับสิ่งเหล่านี้

เป็นผู้เฉยอยู่ได้ ทำอย่างไรก็ทำไป ไม่ควรทำก็ไม่ทำ ถ้าทำก็ทำให้เป็นประโยชน์ ไม่ใช่ทำให้เกิดความทุกข์ เกิดอาการหัวเราะร้องไห้ด้วยความโง่ บัณฑิตดำเนินชีวิตอย่างไร พอจะจับเค้าเรื่องได้แล้วว่าดำเนินชีวิตที่อยู่เหนือโลก เหนือความบีบคั้น สิ่งต่างๆ ในโลกนี้ก็อยู่เหนือโลก บัณฑิตดำเนินชีวิตอย่างนี้

ดำเนินชีวิตด้วยความถูกต้อง

ทีนี้จะมีหลักเกณฑ์อย่างไร มีหลักเกณฑ์ คือ ทำให้มันถูกต้อง อย่าดูถูกดูหมิ่นคำพูดง่ายๆว่า ถูกต้องหรือความถูกต้องนี้เป็นเรื่องลึกซึ้ง กว้างขวาง เข้าใจยากนัก ความถูกต้องทำเสียจนไม่รู้เรื่องๆ

ปัจจุบันบัญญัติความหมายของคำว่าถูกต้องเสียจนฟังไม่รู้เรื่อง ยิ่งเรียนยิ่งโง่ ไม่รู้จักความถูกต้องนั้นเป็นอย่างไร ในโลกจึงไม่มีความถูกต้อง เพราะมนุษย์นั้นไม่รู้ความถูกต้องนั้นเป็นอย่างไร นี่เอาตามหลักพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ ความถูกต้อง คือ ไม่เกิดอันตรายต่อฝ่ายใด

การกระทำที่ไม่อันตรายต่อฝ่ายใด นั่นแหละคือความ

ถูกต้อง เป็นบทนิยามง่ายๆ คือ การกระทำที่ไม่เป็นอันตรายต่อฝ่ายใด นั่นแหละคือความถูกต้อง ฝ่ายเราเองหรือฝ่ายเพื่อนมนุษย์กี่คนก็ตาม ไม่มีความเดือดร้อน กระทบกระทั่งอะไร การกระทำนั่นคือความถูกต้อง เรามีการกระทำที่ถูกต้องอยู่ทั้งเนื้อทั้งตัว ทั้งวันทั้งคืน ทั้งหลับทั้งตื่น นั่นแหละเรียกว่าความถูกต้อง นั่นแหละเป็นวิถีทางการดำเนินชีวิตของผู้ที่เรียกว่า บัณฑิต ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยปัญญา ไม่ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยตัณหา

มรรคมีองค์ ๘ : หลักความถูกต้องแปดประการ

ทีนี้ความถูกต้องมีหลักที่ท่านวางไว้ดีแล้ว เรียกว่า ความถูกต้องแปดประการ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า การดำเนินทางสายกลาง มัชฌิมา แปลว่ากลาง ปฏิปทา การดำเนิน ทางเดิน มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า การดำเนินทางสายกลาง คือ การดำเนินอยู่อย่างถูกต้องแปดประการ

ทางสายกลางประกอบอยู่ด้วยความถูกต้องแปดประการ เข้าใจว่าทุกคนได้ยินได้ฟังมาจนชินหูแล้ว และบางคนอาจจะจำได้แม่นยำเสียด้วย แต่บางอาจจะจำไม่ได้ เพราะไม่ได้สนใจ

เพราะเห็นว่าไม่สำคัญอะไร จำไว้ให้แม่นยำ จำไว้ให้มันขึ้นปาก พูดได้ทันที นึกออกได้ทันที ให้มันคล่องเนื้อคล่องตัว คือประพฤติปฏิบัติได้ทันที คล่องทั้งวาจา คล่องทั้งกาย ทั้งใจ ในเรื่องความถูกต้องแปดประการ

ความถูกต้องแปดประการ ข้อที่หนึ่ง เรียกว่า ถูกต้องตามความคิดเห็น เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ เป็นความรู้ก็ดี ความเข้าใจก็ดี ความเชื่อก็ดี อะไรก็ดีรวมๆกัน เรียกว่า ความคิดเห็นมีสัมมาทิฏฐิ มีทิฏฐิอันถูกต้อง สัมมาแปลว่าถูกต้อง เขาจึงรู้ดีว่าเกิดมาทำไม ควรจะทำอย่างไร อะไรเป็นอย่างไร รู้ถูกต้องหมด ไม่ผิดพลาด นี่ความถูกต้องข้อที่หนึ่ง เราคิดดูสำคัญกี่มากน้อย เรากำลังมีหรือไม่มี โลกกำลังมีหรือไม่มี หรือโลกกำลังไม่รู้ว่าความทุกข์คืออะไร เหตุที่เกิดทุกข์คืออะไร ความดับทุกข์คืออะไร หนทางสู่ความดับทุกข์คืออะไร ในโลกนี้มันไม่รู้ โลกนี้จึงดำเนินไป จึงเต็มไปด้วยความทุกข์ เต็มไปด้วยความเบียดเบียน ไม่รู้จักสิ้นจักสุด ทุกหัวระแหงยังมีความทุกข์ มีบุคคลปฏิบัติไม่ถูกแล้วมีความทุกข์ แล้วเกิดสงคราม มีปฏิกิริยาจากสงคราม มีผลเหลือจากสงคราม มีความทุกข์อยู่ทั่วๆไปทั้งโลก เพราะโลกไม่มีสัมมาทิฏฐิ ไม่รู้ตามที่เป็นจริง นี่เป็นข้อแรก มีความเห็นถูกต้อง

รวมความเชื่อเข้าใจ รวมอุดมคติ รวมอะไรๆไว้ในคำๆนี้หมดว่าถูกต้อง

ข้อที่สอง ถูกต้องของความต้องการ เรียกว่า สัมมาสังกัปโป โดยทั่วไปในวัดในวาแปลว่า **ดำริชอบ** ดำริชอบ แต่ตัวหนังสือมันก็คือความต้องการที่ถูกต้องชอบ ก็คือถูกต้องแล้ว แต่คำว่า สังกัปปะ แปลว่าความต้องการ ดำริด้วยความต้องการ ดำริชอบ ต้องการด้วยสติปัญญา ไม่ต้องการด้วยกิเลสตัณหา ไม่มีกิเลส ต้องทำใจและต้องการ ถ้าอย่างนั้นต้องการแล้วไม่ชอบ ไม่ถูกต้อง แล้วมีสติปัญญารู้อะไรเป็นอะไรในข้อที่หนึ่งแล้ว ทีนี้ความต้องการเกิดก็ต้องการถูกต้อง ต้องการไปตามหนทางแนวทางที่ไม่มีความทุกข์ นี่เราเรียกว่า มีความถูกต้อง

ต่อไปข้อที่สาม ก็มี**การพูดจาถูกต้อง** พูดอะไรออกมาก็เป็นเรื่องถูกต้อง ไม่เบียดเบียนใคร ไม่เสียเวลาเปล่าไปทำอันตรายใคร การพูดจาให้มันถูกต้อง นี่เรื่องของสังคมมันก็ดีขึ้นเพราะการพูดจามันถูกต้อง

ทีนี้ข้อถัดไป **มีการกระทำที่ถูกต้อง** การกระทำที่ถูกต้องไม่เบียดเบียนใคร ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม

อะไรเหล่านี้ รวมๆกันเรียกว่า การกระทำทางกายที่ถูกต้อง นี่เป็นข้อที่สี่แล้ว

ข้อที่ห้า ก็มี**การดำรงชีวิตถูกต้อง** คือ เลี้ยงชีวิต ดำรงชีวิตอยู่อย่างถูกต้อง เรียกว่า สัมมาอาชีวะ สัมมาอาชีวะ พูดจาถูกต้องเรียกว่า สัมมาวาจา การงานถูกต้อง สัมมากัมมันตะ ดำรงชีวิตถูกต้อง เรียกว่า สัมมาอาชีวะ นี่การดำรงชีพ การหาเลี้ยงชีวิต การเลี้ยงชีวิต การเจ็บ การไข้ การรักษา การอะไร มันถูกต้องหมด เรียกว่า สัมมาอาชีวะ

นี่ถัดไปข้อที่หก ก็คือ**ความถูกต้องของความพากเพียร** ความขวนขวายพากเพียรนั้นถูกต้อง เรียกว่า สัมมาวายามะ สรุปโดยใจความก็ความพากเพียรจะดับทุกข์ทุกอย่างทุกประการ แต่จะแยกไปว่า ความพากเพียรที่จะไม่เกิดความผิดพลาด พากเพียรละความผิดพลาดเสีย พากเพียรรักษาความถูกต้องนั้นไว้ ในภาษาวัดพูดกันว่าระวังไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้น พากเพียรละความชั่ว แล้วพยายามทำความดีที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เมื่อเกิดขึ้นก็พยายามรักษาความดีที่เกิดขึ้นอยู่แล้วให้อยู่ต่อไป พากเพียรอย่างยิ่ง อาการอย่างนี้เรียกว่ามีความพากเพียรชอบ โดยใจความก็คือพากเพียรอยู่ในทางที่ถูกต้อง อะไรเกิดปัญหา

เกิดความทุกข์แก่ตนเอง แก่ผู้อื่น...เราไม่เอา ไม่พากเพียร จงพากเพียรอยู่ที่ใจ ให้เกิดความดับทุกข์แก่ทุกฝ่าย เรียกว่า ความพากเพียรชอบ

ถัดไปเรียกว่า มีความระลึกอยู่ในใจประจำใจ ชอบด้วยความมีสติ **ความมีสติถูกต้อง** เรียกว่า สัมมาสติ

ข้อสุดท้าย มีความปักใจมั่น ตั้งใจมั่น ดำรงจิตใจมั่นอย่างถูกต้อง เรียกว่า สัมมาสมาธิ จะ**มีสมาธิอย่างถูกต้อง** นี่เป็นข้อสุดท้ายและสำคัญที่สุด คือมันเป็นตัวหลัก ตัวประธานว่า มีจิตใจอย่างไร เรื่องมันก็จะเป็นอย่างนั้น เดี๋ยวนี้มีจิตใจถูกต้องสัมมาสมาธิ ซึ่งมีความหมายสำคัญๆอยู่สามอย่าง มีจิตใจบริสุทธิ์ไม่มีกิเลสอย่างหนึ่ง และมีจิตใจเข้มแข็ง และมีความว่องไวคล่องแคล่วในการที่จะทำหน้าที่ของจิตใจ

คำว่าสมาธิ ไม่ใช่ว่านั่งตัวแข็ง หลับหูหลับตานั่งตัวแข็งไม่รู้สึกอะไร นั่นมันอีกเรื่องหนึ่ง ไม่ใช่สมาธิในที่นี้ สมาธิในที่นี้คือมีจิตใจบริสุทธิ์จากกิเลส ไม่มีกิเลสรบกวนในเวลานั้น มีจิตใจเข้มแข็ง มีกำลังจิตแข็งรวมกำลังกันได้หมด มีจุดรวมอย่างเดียวและก็มีกำลังจิตเข้มแข็ง จะเรียกว่า แจ่มใส ส่องใสสว่างที่สุดก็ได้เหมือนกัน คือ รวมกำลังจิต อันที่สาม มีความว่องไวในหน้าที่

ของจิต คือ มีจิตที่คล่องแคล่วว่องไว ในหน้าที่การงานของจิต สามอย่างนี้รวมกันเข้าเรียกว่า มีสมาธิ มีความบริสุทธิ์ มีความเข้มแข็ง มีความว่องไวในหน้าที่ จิตอย่างนี้เรียกว่าเป็นจิตที่ดำรงไว้ชอบ ตั้งมั่นไว้ชอบ เป็นสัมมาสมาธิ

รวมกันทั้งหมดแปดประการ คือ หนทางที่จะเดิน หนทางที่ใจจะเดิน ไม่เสียเวลาหรอก รับรองว่าจะได้ประโยชน์เกินคาด จงจำคำแปดคำนี้ไว้ให้ได้ เพราะเป็นตัวแทนพุทธศาสนา เป็นหัวใจของพุทธศาสนา เป็นทั้งหมดทั้งสิ้นของพุทธศาสนาที่เรียกว่า **อริยมรรคมีองค์แปด ความถูกต้องแปดประการ** กำหนดให้ดีๆ ครั้งหนึ่งว่า ความถูกต้องของทิฏฐิ ความถูกต้องของความต้องการ ถูกต้องของการพูดจา ถูกต้องของการกระทำทางกาย ถูกต้องการดำรงชีวิต ถูกต้องของความพากเพียร ถูกต้องของสติ และถูกต้องของสมาธิ คือ การที่จิตตั้งมั่น ตั้งมั่นอย่างถูกต้อง แปดประการนี้รวมกันแล้วก็เป็นมรรค แปลว่าหนทาง หนทางนี้เรียกว่าจิตเดินจากความต่ำไปสู่ความสูง จากความทุกข์ไปสู่ความดับทุกข์ หรือว่าอยากให้โลกๆนี้ไปสู่เหนือโลก หรือจะเรียกว่านิพพานก็ได้ ทางปฏิบัติประกอบไปด้วยองค์แปดประการอย่างนี้

ผู้ที่ดำเนินอยู่ในทางสายกลางแปดประการนี้ นั่นเรียกว่า

บัณฑิตดำเนินชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญา สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบถูกต้อง เป็นตัวปัญญานำหน้าเรื่อยไป ไม่ว่าในกรณีอะไร จะทำอะไรต่ออะไรก็ให้ตัวปัญญานำหน้าเสมอไป ก็มีแต่ความถูกต้อง บัณฑิตจึงเป็นผู้ดำเนินชีวิตนี้อยู่ด้วยความถูกต้องแปดประการ มีสถานะทางจิตใจสูงขึ้น สูงขึ้นจนอยู่เหนืออำนาจของกิเลส อยู่เหนืออำนาจของความทุกข์ ไม่มีความทุกข์เลย นั่นเรียกว่า "นิพพาน"

ทางสู่ความสุขที่แท้จริงแห่งชีวิต

เมื่อจิตไม่มีกิเลส จิตไม่มีความทุกข์ เมื่อจิตได้รับอะไรอันนั้นคือนิพพาน ถ้าไม่เข้าใจอย่างหนึ่งก็เข้าใจอย่างนี้ จำไว้ง่ายๆว่า จิตไม่มีกิเลส จิตไม่มีความทุกข์ เวลาจิตได้รับอะไรนั้นนั่นแหละคือนิพพาน เอากิเลสออกไปให้หมดสิ้น เอาความทุกข์ออกไปให้หมดสิ้น เมื่อจิตได้รับอะไรในเวลานั้น นั่นคือนิพพาน

คำว่า "นิพพาน" แปลว่า เย็น เย็นก็ไม่มีของร้อน คือไฟกิเลส ความทุกข์เป็นของร้อน เป็นไฟ เอากิเลสและความทุกข์ออกไปให้หมด มันก็เย็น เรียกว่า "นิพพาน" แปลว่า "ความเย็น

แห่งชีวิต" ถ้าเมื่อใดเอากิเลสและความทุกข์ออกไปได้ นิพพานก็ปรากฏแก่จิตใจเมื่อนั้น เรียกว่ามีอยู่ตลอดเวลา รอคอยตลอดเวลา

ทีนี้ก็อยากจะให้สังเกต นิพพานน้อยๆ นิพพานตัวอย่าง เมื่อใดเรามีจิตว่างจากกิเลสและความทุกข์ ซึ่งมันก็มีได้ มันไม่โง่ไม่หลงในเรื่องกามารมณ์ ไม่หลงประพฤติผิด ไม่โง่ไม่หลงในเรื่องอื่นจนหมดสิ้น มันมีบางครั้ง บางคราว บางเวลา จิตใจไม่มีกิเลสและความทุกข์ ที่เราไม่สังเกตก็ผ่านไป ถ้าสังเกตดู อ้อ เวลานั้นมันก็มี พอจะรู้ได้ว่าจิตมันไม่มีกิเลส ไม่มีความทุกข์แล้วเป็นอย่างไร จึงขอให้ทุกคนในที่นี้ต่อไปนี้มีความสนใจ คอยจับให้ได้ว่าเมื่อไรจิตว่างจากกิเลส ว่างจากความทุกข์ แล้วมันเป็นอย่างไร ในบางเวลา บางวัน บางโอกาส

สมมติว่าเราไปเที่ยวที่ทะเล จิตว่าง ไม่มีกิเลสและความทุกข์อย่างทั่วๆไป แต่มันก็ไปพอใจกับทะเลเสียอีก ไปพอใจกับความสวย ความงาม หรือความสนุกกับทะเลเสียอีก นั่นจิตยังไม่ว่าง ไม่หมดจากกิเลสและความทุกข์ มันไปโง่ ไปหลง ไปพอใจที่ทะเล ยังไม่ว่างจากกิเลสและความทุกข์

ถ้าหากว่าไปเที่ยวที่ทะเล และจิตมันว่างจากกิเลสและ

ความทุกข์ ยินดี ยินร้าย ในอะไรของทะเล ในความงามของทะเล หมดสิ้น จิตนี้เป็นอย่างไร จิตว่างจากความยึดมั่นถือมั่นเป็นอย่างไร นี่เป็นเบื้องต้น เป็นเรื่องต้นที่จะจับฉวยในเรื่องของนิพพาน ให้เป็นไปมากขึ้นๆ ให้เป็นไปยาวนานไม่เปลี่ยนแปลง จะไปที่ทะเล จะไปไหน จะทำอะไร นี่มันไม่แน่ มันอาจจะเหมาะเป็นบางเวลา และจิตไม่เกิดกิเลส ไม่เกิดความทุกข์โดยที่มันเป็นไปเอง เราไม่ได้ทำอะไรนัก มันก็ยังเป็น

ตัวอย่างของนิพพานเป็นจิตที่เย็น แต่เราไม่ค่อยรู้สึก ไม่สังเกตก็เลยไม่รู้สึกในความเย็นนั้น เราไม่รู้สึกแต่เย็น เรื่องเย็นนี่ถ้าแบบเย็นด้วยน้ำแข็ง เย็นอย่างนั้นมันไม่ใช่ความเย็นทางจิตใจ มันเย็นทางวัตถุ แต่เย็นทางจิตใจ...เย็นยิ่งกว่าใส่น้ำแข็ง เหนือเย็นธรรมดา อย่างนี้คือไม่มีกิเลส ไม่มีความทุกข์โดยประการทั้งปวง ไม่มีอะไรที่จะมาครอบงำจิตใจ

ขอให้สนใจบ้างบางเวลา รู้จักทางที่จิตมันว่างจากกิเลส ว่างจากความทุกข์ ว่างจากความร้อน มีแต่ความเย็นอยู่ให้ได้เป็นเบื้องต้น แล้วค่อยๆจับต่อไป จับต่อไปให้มันมากขึ้นๆ บัณฑิตควรดำเนินชีวิตอยู่อย่างนี้ ดำเนินชีวิตในการศึกษาสิ่งทั้งหลายทั้งปวงอยู่ตามที่เป็นจริง และบางเวลาก็พบหนทางศึกษาอยู่

รู้จักและเอามาขยายให้มันกว้างไกลออกไปให้สมบูรณ์ให้ถึงที่สุด โดยเรียกว่าเป็นการศึกษาที่สูงสุด ไม่เจตนาอะไรนัก ถ้ามันเจตนาทำให้มันถูกต้อง ตั้งใจระมัดระวังให้ถูกต้องแปดประการเสมอไป นี่เรียกว่าเจตนาจะทำ จะดำเนินชีวิตด้วยเจตนาให้มีลักษณะถูกต้องแปดประการ อยู่ทุกเวลา ทุกวันทุกคืน

ถ้าเป็นองค์แปดประการ...ต้องศึกษาทิฏฐิเป็นอย่างไร?

ความต้องการนั่นเป็นอย่างไร?

การดำรงชีวิตเป็นอย่างไร?

ความพากเพียรเป็นอย่างไร?

การมีสติมั่นเป็นอย่างไร?

การมีสมาธิเป็นอย่างไร?

ศึกษาให้เข้าใจ ในฐานะเป็นเรื่องสูงสุด ประเสริฐที่สุด มีค่าสูงสุดยิ่งกว่าสิ่งใด และก็ประพฤติปฏิบัติอยู่เสมอ

ความถูกต้องสองข้อแรก คือ ความถูกต้องทางทิฏฐิและความต้องการทางปัญญา...กลุ่มปัญญา การถูกต้องทางการพูดจา การทำการทำงาน และการดำรงชีวิต... นี่เรียกว่ากลุ่มศีล ความถูกต้องทางสติ ทางความเพียร ทางสติ ทางสมาธิ สามอย่างนี้เรียกว่า กลุ่มสมาธิ

จริยธรรมของบัณฑิต

มันเป็นเทคนิคอันหนึ่งของธรรมชาติหรือของพระธรรม เอาปัญญามาก่อน กลุ่มปัญญาแล้วจึงกลุ่มศีล กลุ่มศีลแล้วจึงกลุ่มปัญญา เพราะว่ามีความรู้ที่ถูกต้องเป็นตัวนำ ถ้าไม่มีความรู้ที่ถูกต้อง มันผิดหมด แม้แต่เรื่องรักษาศีลก็ทำผิด แม้แต่ทำสมาธิก็ทำผิด ฉะนั้นต้องเอาปัญญา ความรู้ถูกต้องเป็นตัวนำ ศีลถูกต้องมีสมาธิถูกต้อง สมาธิถูกต้องและจะส่งเสริมปัญญายิ่งขึ้นไป ศีลยิ่งขึ้นไปก็ส่งเสริมสมาธิยิ่งขึ้นไป มันส่งเสริมกันเป็นวง...เป็นวงกลมอยู่อย่างนี้

ปัญญา... กลุ่มปัญญาเป็นฝ่ายที่นำอยู่เสมอๆ ความถูกต้องทางทิฏฐิ ความคิด ความเห็น ปัญญาความเชื่อนี่เรียกว่าทิฏฐิถูกต้องนี่นำอยู่เสมอ เป็นตัวนำที่ทำให้เกิดความถูกต้องและประพฤติกระทำถูกต้องทั้งทางกายและทางจิต เวลาเราพูดกันตามธรรมดา เราพูดอีกอย่างหนึ่งที่ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา แต่ตัวหลักปฏิบัติของพระพุทธเจ้านั้นมี “ปัญญา ศีล สมาธิ” แต่ที่เราชอบพูดกันหรือได้ยินทั่วๆไป คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นี่เอาตามความที่จิตมากน้อย ทางหลักปฏิบัติเป็นศีล ปัญญาต้องมาก่อน...

ที่สูงสุดมาก่อนและจูงจมูกให้ศีล ให้สมาธิ เดินถูกทาง และเมื่อทั้งศีล สมาธิ สมบูรณ์ดีแล้ว ก็ย้อนไปปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปอีก ปัญญาก็จูงจมูกให้ดีขึ้นไปอีก ศีล สมาธิก็ดียิ่งขึ้นไปอีก ปัญญาก็สูงขึ้นไปอีก มันวนกันอยู่อย่างนี้ มันก็ดีขึ้นๆๆ จนถึงจุดสุดท้ายที่ละกิเลส ละความทุกข์ได้

คำพูดของชาวบ้าน ยังพูดกันอยู่ ยังพูดศีล สมาธิ ปัญญา จะเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ดับทุกข์ด้วยปัญญา แล้วศีล แล้วสมาธิ สังเกตให้เห็นแล้วก็อย่าได้สงสัยว่ามันขัดแย้งกัน นั่นพูดตามหลักเทคนิคที่จะต้องปฏิบัติจริง พูดตามภาษา ตามลักษณะของภาษาสูงต่ำ ความหมายของคำมันก็ได้รูปโคลง ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเทคนิคของการปฏิบัติได้ รูปโคลงปัญญา ศีล สมาธิ ขอให้เข้าใจไว้ด้วย อย่าต้องไปตามใครในเรื่องอย่างนี้ ให้เขาหัวเราะรู้ว่ามันเป็นอย่างนี้ ทีนี้ความถูกต้องนี่มีแปดอย่าง แล้วกระจายออกไปให้เป็นความถูกต้องทุกอย่าง แล้วไปรวมกลุ่มเป็นแปดอย่าง แล้วแปดอย่างจะมารวมกลุ่มเป็นสามอย่าง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ก็ได้เหมือนกัน สามอย่างขยายเป็นแปดอย่าง

แปดอย่างขยายออกเป็นทุกอย่างถูกต้อง เพราะว่าการกระทำมันมีอีกมาก แยกออกไปเป็นรายละเอียด เช่นว่าเราจะนอน

เราจะตื่น เราจะล้างหน้า เราจะทำอะไรทุกอย่างเกี่ยวกับบ้านเรือน และเราจะไปทำงาน แล้วเราจะกลับบ้าน แล้วเราจะทำอะไรทุกอย่าง ระหว่างเดินทาง อยู่ในรถ ในเรือ ระหว่างถึงที่ทำงาน ระหว่างกำลังทำงานอยู่ ระหว่างพักงาน เป็นระยะให้มันถูกต้องให้หมด จะแยกเป็นกี่อย่างให้ถูกต้องให้หมด ตอนนี้เราไม่สนใจ เราไม่สนใจที่จะระวังให้ถูกต้อง ทำไปส่งเดช ทำไปอย่างไม่รับผิดชอบ ทำไปตามสะดวกสบาย แม้แต่ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ นี่ใครตั้งใจทำดีที่สุดบ้าง มันเป็นเรื่องขี้เกียจ ทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ ทำเป็นหวัดๆลวกๆไปทั้งนั้น จะเห็นว่ามันเป็นเรื่องต่ำ เป็นเรื่องถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ จะไปสนใจอะไรกับมัน ที่มันเกิดความไม่ถูกต้องขึ้นมา ไม่มากก็น้อย แล้วมันก็มีปัญหา แล้วมีความรู้อย่างไร ถูกต้องอย่างไร ไม่ถูกอย่างไร จะถ่ายอุจจาระ ถ้าทำพรวดพราดเร็วเกินไปมันเกิดโรค เกิดโทษ อย่างนี้เป็นต้น หรือเกิดความเสียหายอย่างอื่น นี่เรื่องต่ำที่สุดเรื่องถ่ายอุจจาระ ต้องระมัดระวังอย่างถูกต้อง

เอาล่ะ ขอย้อนมาตั้งแต่บ้าน เธอฟังให้ดีๆว่า ตื่นนอนขึ้นมาเวลาเช้า รู้สึกว่ามันถูกต้องแล้วจึงรอดชีวิตมาได้คืนหนึ่งวันหนึ่ง มันถูกต้อง จะรักษาความถูกต้องสืบต่อไปอีก ทีนี้จะไป

ล้างหน้าก็เดินไปล้างหน้า ด้วยอะไรก็ตาม จะหยิบขัน หรือจะล้างหน้า จะแปรงฟัน ให้มันมีแต่ความถูกต้องรู้สึกควบคุมอยู่ถูกต้องๆ จะล้างหน้าเสร็จ หรือจะไปห้องถ่ายปัสสาวะ อุจจาระก็ให้ทำดีที่สุดทุกกระเบียดนิ้วจนเสร็จ แล้วจะไปอาบน้ำเสร็จ กินอาหารก็อย่างดีที่สุด ไม่มีผิดพลาด ไม่มีกิเลสตัณหาเกิดขึ้น คือยินดียินร้ายเกี่ยวกับอาหาร คำนี้อร่อยก็หลงใหล เพลิดเพลินเกิดฟุ้งซ่าน คำนี้ไม่อร่อยก็โกรธเป็นฟืนเป็นไฟ ขึ้นลงๆ อย่างนี้ไม่ถูกต้อง ถ้ามันมีแต่ความถูกต้อง ไม่มีกิเลสเกิดขึ้นเพราะการกินอาหาร กินอย่างดีที่สุดแต่พอประมาณ นั้นเป็นความถูกต้อง

หนทางสู่ความสำเร็จของบัณฑิต

เรื่องกินอาหาร จะไปแต่งเนื้อแต่งตัวไปทำงาน ก็ถูกต้องทุกกระเบียดนิ้ว จะสวมเสื้อสวมผ้าอะไร แล้วจะไปทำงาน จะลงเรือ ขึ้นรถ นั้นมีแต่ความถูกต้อง อยู่ในรถในเรือถึงที่ทำงานแล้วถือว่างานนั้นคือหน้าที่ที่จะช่วยให้เรารอด การงานคือสิ่งที่จะช่วยให้เรารอด ดังนั้นจะต้องทำให้ดีที่สุด โดยทำงานดีที่สุดถูกต้องไป

ทั้งนั้นเลย โดยไม่มีทุจริตคดโกง ไม่มีบกพร่อง มีแต่ความระมัดระวังให้ดีที่สุด งานนั้นมันก็ดำเนินไปดีที่สุด แล้วเราก็พอใจในงาน พอใจในงานก็เป็นสุข เป็นสุขเมื่อทำการงานนั่นเอง

ความสุขเกิดจากความพอใจเสมอ นี่เป็นจิตวิทยาที่ตายตัวว่า ความสุขต้องมาจากความพอใจ อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ จึงเกิดความรู้สึกที่เป็นสุข พอใจน้อยก็เป็นสุขน้อย พอใจมากก็สุขมาก พอใจต่ำก็สุขต่ำๆ พอใจสูงก็สุขสูงๆ ถ้าพอใจทุจริตความสุขก็หลอกลวง พอใจนั้นมันถูกต้องแล้วจึงพอใจ มีความสุขเสียตั้งแต่เมื่อกำลังทำงานถูกต้อง ชื่นอกชื่นใจ ทำงานไปรู้สึกถูกต้อง นี่มันความสุขอย่างแท้จริง ไม่ปลอมเสียตั้งแต่เมื่อทำงานแล้ว จะต้องใช้เงินไปหาความสุขอะไรกันอีก ที่จะเอาเงินที่เป็นผลของงานไปซื้อหากามารมณ์ไปซื้อหาความสรวลเสเฮฮา นั่นมันไม่ใช่ความสุข มันเป็นความเพลิดเพลินที่หลอกลวง เป็นเหยื่อของกิเลสตัณหา ใช้เงินอะไรก็ไม่พอ เผลอตัวก็ใช้เกินจนเกิดหนี้เกิดสิน จนต้องคดโกง จนต้องไปอยู่ในคุก ถูกตามล่า นี่ความสุขแบบหลอกลวง ความสุขที่แท้จริงนั้นอยู่ที่ความพอใจ เมื่อรู้สึกว่าทำงานนั้นถูกต้อง มันไม่ต้องใช้เงินแม้แต่สตางค์เดียว เป็นความสุขที่แท้จริงมหาศาลตลอดเวลามหาศาล สรุปความกันเสียที่สั้นๆว่า “**ถ้าเป็นความสุข**

ที่แท้จริง ไม่ต้องใช้เงินเลย ถ้าเป็นความสุขที่หลอกลวง ใช้เงินมาก ยิ่งหลอกลวงเท่าไหร่ ยิ่งใช้เงินมากเท่านั้น"

เดี๋ยวนี้เราตกเป็นทาสของความสุขชนิดหลอกลวงกันนัก เงินมันจึงไม่พอใช้ เพราะมันไม่ใช่ความสุข มันเป็นความหลอกลวง เป็นเหยื่อของกิเลส ความสุขที่แท้มันเกิดจากความไม่ยินดียินร้าย พอใจในความถูกต้องที่ได้ทำการงาน ไม่ได้ใช้เงินแม้แต่บาทเดียว เงินมันก็เหลือ ถ้าเรารู้จักพอใจในความสุขที่แท้จริง ที่ถูกต้อง เงินมันก็จะเหลือ เงินที่เป็นผลงานมันก็จะเหลือ งานทำได้ดี มีผลงานมาก เงินไม่ต้องใช้ซื้อหาความสุข เงินก็จะเหลือ ที่เหลือจะไปใช้ไปทำอะไรก็ได้แล้วแต่ ทำให้มันดีก็แล้วกัน อย่าเอาไปซื้อหาความหลอกลวงซะหมด

เดี๋ยวนี้ดูไม่เป็นอย่างนั้น เราต้องการแต่ความสรวลเสเฮฮา สนุกสนาน เอร็ดอร่อย ทางวัตถุ ทางเนื้อ ทางหนัง เรียกกันอย่างหยาบคายมากที่สุด เรียกว่าความอร่อยทางเนื้อหนัง เป็นคำเลวมาก เป็นคำประนามด่าว่าทางธรรม ทางศาสนา ที่เราไปบูชาความเอร็ดอร่อยทางเนื้อทางหนัง มีเงินเท่าไหร่มันก็ไม่พอใช้ แล้วมันก็ไม่ได้ความสุขเลย แต่คนโง่บรมมันเรียกว่าความสุข ความสุขอยู่ที่นั่น ทั้งหญิงทั้งชายที่บรมโง่ มันไม่ได้มีความสุขอยู่

ที่ความเอร็ดอร่อยทางเนื้อ ทางหนัง ทางกามารมณ์ ถ้ารู้จักมันดีแล้ว มันไม่มีความสุข มันเป็นความเพลิดเพลินที่หลอกลวง ไม่เอากับมันนี่ มันก็อยู่ในความถูกต้อง

บัณฑิตดำเนินไป หยุดคิดไปอย่างนี้ บัณฑิตดำเนินตนอย่างนี้ นี่มันก็มีแต่ความถูกต้อง แล้วก็พอใจ แล้วก็เป็นสุขอย่างแท้จริงอยู่ตลอดเวลา ใช้คำว่าตลอดเวลา ทำงานแล้วกลับบ้าน จะต้องปฏิบัติอะไรบ้าง...ก็ปฏิบัติ หรือแม้ที่สุด จะไปช่วยคนใช้ลูกจ้าง ล้างจาน ล้างชาม ถูบ้าน กวาดเรือน ดูบ้าง ก็ทำเถอะ เพราะมันเป็นหน้าที่ของสิ่งมีชีวิตจะต้องทำ และเมื่อพอใจแล้ว มันก็เป็นความสุขใจได้เหมือนกัน ช่วยเขาล้างจาน ช่วยเขากวาดบ้าน ช่วยเขาทำงานต่ำๆที่สุดนั้น มันความสุขได้เหมือนกัน

เพราะฉะนั้น ก็ทำได้ ไม่ใช่ทำไม่ได้ ทุกเรื่องมันถูกต้อง กินข้าวอาบน้ำจนถึงเวลาจะเข้านอน พอจะนอนคิดบัญชีกันหน่อย สำรวจดูความถูกต้องตลอดวันที่ผ่านมา มีแต่ความถูกต้อง พอใจตัวเอง ครั้งสุดท้ายยกมือไหว้ตัวเอง ถ้าใครยกมือไหว้ตัวเองได้ มันก็ถูกต้อง มันมีแต่ความถูกต้อง นั่นแหละคือสวรรค์ที่แท้จริง ไม่ใช่สวรรค์หลอก สวรรค์ที่ตายแล้วโน่น สวรรค์ที่เพลิดเพลินด้วยกามารมณ์นั้นไม่ใช่สวรรค์ที่แท้จริง มันหลอกลวง สวรรค์ที่

แท้จริง มันต้องมีความสุข เป็นแนวเดียวกับนิพพาน นี่ไปหลงสวรรค์ที่หลอกลวง ไปหลงสวรรค์ที่ตายแล้ว สวรรค์ที่มีได้เดี๋ยวนี้ที่นี่ กลับไม่สนใจ นี่รวมความว่าทำให้ทุกสิ่งมันถูกต้อง การยกมือไหว้ตัวเองได้ การชื่นอกชื่นใจตัวเอง เคารพตัวเอง นับถือตัวเองอย่างยิ่ง นี่คือสวรรค์ที่แท้จริง นี่บัณฑิตดำเนินชีวิตในลักษณะอย่างนี้ การยกมือไหว้ตัวเองได้ มีแต่ความถูกต้อง เป็นการไหว้หมดเลย ไหว้พระพุทธ ไหว้พระธรรม ไหว้พระสงฆ์ ไหว้บิดามารดา ไหว้ครูบาอาจารย์ ไหว้อะไรก็ตาม มันรวมอยู่ในการไหว้ตัวเอง ตัวเราก็มองเห็นแต่ความถูกต้อง ในความถูกต้องนั่นแหละ มันเป็นพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นบิดามารดาเป็นครูบาอาจารย์ เป็นอะไร ใครที่จะนอนยกมือไหว้ตัวเองได้ คือไหว้หมด ไหว้หมดทุกอย่าง ดำเนินชีวิตอย่างนี้ บัณฑิตดำเนินชีวิตอย่างนี้ตลอดวันจนกว่าจะนอน

ทีนี้ก็ตั้งสตินอนบูชาความถูกต้อง ตั้งใจว่าจะตื่นขึ้นมาทำความถูกต้องต่อไป ระหว่างที่หลับไปนั้น ไม่ต้องคิดว่าถูกต้อง หรือผิดพลาด หรืออะไร แต่ถ้าว่ามันไม่ได้ทำผิดพลาดอะไรมันก็รวมอยู่ในความถูกต้อง ตั้งความถูกต้องไว้ให้เพียงพอก่อนนอนและนอน จนกว่าจะตื่นขึ้นมา นี่เขาเรียกว่านอนด้วย

สติสัมปชัญญะ นอนอย่างราชสีห์ ไม่ใช่นอนอย่างสุนัขที่ดิ้นรน เวลานอนอย่างราชสีห์ ไม่ใช่นอนดิ้นรนจนกว่าจะตื่น ต้องตั้งสติให้ดี ถูกต้องมาจนตื่น พอตื่นขึ้นมาก็เริ่มความถูกต้องต่อไปอีกอย่างที่พูดมาแล้ว ถูกต้องแล้วมันรอดชีวิตมาวันหนึ่งแล้ว

ทีนี้จะไปล้างหน้า จะไปอาบน้ำ จะไปถ่ายอุจจาระปัสสาวะ ไปรับประทานอาหาร ไปทำงาน มันก็รูปเดียวกันอีกตลอดวันๆ ทุกวันมีแต่ความถูกต้อง นี่ก็บัณฑิตดำเนินประโยชน์กิจด้วยปัญญา เป็นเรื่องรักษาตัวรอด ปัญญาเป็นเครื่องรักษาตัวรอด บัณฑิตดำเนินชีวิตอยู่ด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตัวรอด ตลอดวัน ตลอดคืน ขอให้สนใจดำเนินชีวิตด้วยความถูกต้อง

ดำเนินชีวิตแบบธรรมชีวี

เราบัญญัติคำขึ้นมาคำหนึ่ง “ธรรมชีวี” ธรรมะแปลว่าถูกต้อง ชีวีแปลว่าชีวิต ธรรมะชีวี แปลว่ามีชีวิตถูกต้อง ก็อย่างที่ว่ามา ขอฝากให้ทุกคนเอากลับไป...คำว่า ‘ธรรมชีวี’ ติดตัวไปสำหรับระลึกถึง นำไปปฏิบัติ ให้ชีวิตเป็นธรรมชีวี ทีนี้มันไม่มี

อะไรแล้ว มีแต่ความเจริญไปตามทางของพระพุทธศาสนา ทำงานได้มาก เพราะเราใช้ถูกต้อง เป็นประโยชน์ตน และเป็นประโยชน์ผู้อื่น ทุกคนกลายเป็นสุขกันทั้งโลก ถ้าคนทำอย่างนี้ คนทุกคนในโลกก็มีความสุข เป็นโลกที่วิเศษ ที่ประเสริฐที่สุด เพราะว่าเมื่อดำเนินชีวิตอยู่อย่างนี้ กิเลสมันค่อยๆสิ้นไป กิเลสค่อยๆลดลง กิเลสสิ้นไป ความเคยชินของกิเลสค่อยๆลดลง กิเลสที่จะไหลออกมาก็ไม่มี จนถึงที่สุด ได้รับปริญญาของพระพุทธเจ้า ความสิ้นไปแห่งราคะ ความสิ้นไปแห่งโทสะ ความสิ้นไปแห่งโมหะ นี้เป็นปริญญาของพระพุทธเจ้า คือ เป็นพระอรหันต์ หมดสิ้นกิเลสโดยสิ้นเชิง หมดสิ้นทุกข์โดยสิ้นเชิง อยู่เหนือกิเลส อยู่เหนือความทุกข์ เหนือปัญหาด้วยประการทั้งปวง เป็นมนุษย์ที่เต็มแห่งความเป็นมนุษย์ ไม่บกพร่องแม้แต่นิดเดียว บัณฑิตดำเนินชีวิตอย่างนี้ ดำเนินชีวิตด้วยความพร่องไปสู่ความเต็ม และได้รับปริญญาของพระพุทธเจ้า เรื่องมันก็จบ

บทสรุปในการดำเนินชีวิตของบัณฑิต

ทีนี้ก็ขอให้สรุปคำว่า บัณฑิต คือ ผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา

ถูกต้องจนกว่าจะถึงที่สุด ถูกต้องนั้นโดยมากแยกเป็นแปดประการ คือ อริยมรรคมีองค์แปด โดยย่อความก็เหลือเพียงสาม คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ถ้าได้เหมือนกันโดยย่อคลุมๆ ถ้าขยายออกไป ทุกกระเบียดนิ้ว ในโลกที่มันจะต้องประพฤติกระทำ และจะต้อง กระทำให้ถูกต้อง เรามีหน้าที่จะต้องทำกิจกี่สิบกี่ร้อยอย่าง ทำให้ มันถูกต้องทั้งนั้น ก็เรียกว่ามีความถูกต้อง และก็พอใจในความ ถูกต้อง และเป็นสุขในความพอใจ เพราะความพอใจเป็นความสุข ที่ไม่ต้องใช้เงินแม้แต่สตางค์เดียว จะเป็นความสุขที่แท้จริง ขอให้ ระมัดระวังให้มีแต่ความถูกต้องอย่างนี้ เข้าใจตัวเอง ยกมือไหว้ ตัวเองได้เมื่อไหร่ก็เป็นสวรรค์ ถ้าเราเกลียดชังตัวเอง เราเกลียด นักหนา ขยะแขยงตัวเอง ตกนรกเมื่อนั้นทันทีเลย ไม่ต้องรอ ถ้า เรามีแต่ความถูกต้องก็ขึ้นสวรรค์ เรื่อยๆไปจนกว่าจะสูงสุด เลื่อน ขึ้นไปก็เรียกว่านิพพาน บัณฑิตควรดำเนินชีวิตอย่างนี้ ขอให้ ทุกคนยินดีที่จะเป็นธรรมชีวี เป็นสมาชิกธรรมชีวี มีชีวิตที่ถูกต้อง ทุกกระเบียดนิ้ว ในทางปฏิบัติ

รวบรัดสั้นๆที่สุดก็คือ รู้สึกว่าหน้าที่นั่นแหละคือธรรมะ ธรรมะแปลว่าหน้าที่ หน้าที่คือธรรมะ หน้าที่คือสิ่งที่จะช่วยให้รอด สิ่งที่ช่วยให้เรารอดไม่ใช่ผีสางเทวดาหรือพระเจ้าที่ไหน มันคือ

หน้าที่ที่เรากระทำ การกระทำที่ถูกต้องในระยะที่กล่าวมา มันก็เกิดการรอด เดินมาจนรอด เขาจึงบูชาหน้าที่เป็นสิ่งสูงสุด ถึงเวลาทำงาน ทำหน้าที่ ไหว้ พนมมือไหว้หน้าที่เสียทีหนึ่ง จิตใจมันจะดี มันจะเข้มแข็งในการทำหน้าที่ เคยพูด พูดจากใจจริง แต่ก็ฟังเป็นเรื่องเล่น พูดเล่น เหมือนชาวนาจะไปไถนานี่ ยกมือไหว้คันไถก่อนลงมือไถนา นั่นแหละคือความถูกต้องที่สุด ที่จะเกิดกำลังใจที่จะทำนาให้ดีที่สุด นักเรียนก็เหมือนกัน พอเข้าไปจะหยิบใช้ก็พนมมือไหว้ทั้งนั้น เด็กๆสมัยก่อนพอหยิบหนังสือขึ้นมา ต้องไหว้หนังสือที่จะเรียน หยิบกระดานมาก็ไหว้แล้วก็เขียน เพียงแต่ไปหยิบอุปกรณ์เหล่านั้นมาก็ต้องแสดงความเคารพ เพราะมันเป็นสิ่งที่มีค่าที่แท้จริง เป็นรากฐาน

ขอให้เรารู้สึกว่าหน้าที่เป็นสิ่งที่ช่วยให้รอด การปฏิบัติหน้าที่คือการปฏิบัติธรรม การปฏิบัติธรรมคือการปฏิบัติหน้าที่ของตน ธรรมะแปลว่าหน้าที่ โบราณก่อนพุทธกาลก็มีคำว่าธรรมะ ให้ความหมายว่าหน้าที่ พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นก็สอนธรรมะก็สอนเรื่องหน้าที่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ธรรมะคือพระธรรม มีหน้าที่สูงสุด บรรลุนิพพานได้คือหน้าที่สูงสุด ถ้าหน้าที่ธรรมดาสามัญก็เรียกว่าธรรมะ ธรรมะน้อย ธรรมะระดับ

ต่ำ ระดับทั่วไป ถ้าเป็นหน้าที่ก็เรียกว่าธรรมะทั้งนั้น

ฉะนั้น จงพอใจในการทำหน้าที่ แม้แต่จะช่วยล้างจาน กวาดบ้าน ถูเรือน อะไรบ้างก็ทำเถอะ ธรรมะเป็นหน้าที่ จิตใจก็จะสูงเพราะการประพฤติธรรมนั่นเอง รวมความว่ายังมีชีวิตอยู่ด้วยธรรมะ เป็นหน้าที่อันถูกต้อง หากทุกคนยกมือไหว้ตัวเองได้ทุกเวลา เป็นอันว่าเรื่องจบ

นี่พอสรุปความอย่างนี้ว่า...

บัณฑิต คือ ผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญาถูกต้องๆเรื่อยไป จนถึงที่สุดได้รับปริญญาของพระพุทธเจ้า การสิ้นราคะ สิ้นโทสะ สิ้นโมหะ...เรื่องก็จบ ขอยุติการบรรยายคราวนี้ไว้เพียงเท่านี้

- *อันปวงปราชญ์นั้น ถึงจะถูกทุกข์บีบรัดตัว*
  ก็ไม่ละเลยหน้าที่ซึ่งจะให้ผลเป็นสุข
  หรือถึงจะหลงเมาสุขไปบ้าง
  ก็ไม่ถึงกับประกอบบาปกรรม

อุมมาทันตีชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๗๗

• บัณฑิต

ชาวนา....ไขน้ำเข้านา ช่างลูกศร...ดัดลูกศร

ช่างไม้...ถากไม้ ผู้เป็นบัณฑิต...ต้องฝึกฝนตนเอง

ขุนเขา...ไม่สะเทือนเพราะแรงลม ฉันใด

บัณฑิตก็ไม่หวั่นไหวเพราะนินทาหรือสรรเสริญ ฉันนั้น

ห้วงน้ำลึก ใส สะอาด สงบ ฉันใด

บัณฑิตฟังธรรมแล้ว ย่อมมีจิตใจสงบ ฉันนั้น

บัณฑิต...พึงละกามคุณ สลัดอาลัยหมดสิ้น

ทำตนให้บริสุทธิ์ ปราศจากเครื่องเศร้าหมองแห่งจิต

ถ้าพบนักปราชญ์... ที่คอยว่ากล่าวตักเตือนชี้ข้อบกพร่อง

เสมือนผู้บอกขุมทรัพย์ให้

ควรคบหาบัณฑิตเช่นนั้น

เพราะเมื่อคบหาคนเช่นนั้น...

จะมีแต่ความเจริญ ไม่มีความเสื่อม

"ความเป็นบัณฑิต คือ ผู้ดำเนินชีวิตต่อไปจนกว่าจะได้รับปริญญา ผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา เรียกว่า บัณฑิต ดำเนินชีวิตด้วยความโง่เขลา หลับหูหลับตา มันก็ไม่ใช่บัณฑิตในที่นี้ มันเป็นในความหมายอื่น มิฉะนั้นเราเรียนปริญญาอันหนึ่งแล้วไปทำงานหาเงินมากๆ แล้วก็สนุกกันเต็มที่ เริงรมย์กันเต็มที่ อย่างนี้ไม่ใช่การดำเนินชีวิตด้วยปัญญา แต่ชีวิตนั้นดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความโลภ ด้วยโมหะ ด้วยอะไรก็แล้วแต่ มันต่างกันอยู่นิดเดียวตรงนี้แหละ"

พุทธทาสภิกขุ

ธรรมสภา

9 789744 976215

โปรดช่วยสมทบค่าจัดพิมพ์เล่มละ ๒๐ บาท

ขอกราบอนุโมทนาแด่ท่านที่สนับสนุนและร่วมสมทบค่าจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้